

RELIGIA VEDELOR

Ion Mihai FELEA

masterand, Universitatea
Alexandru Ioan Cuza, Iași

Hinduismul este un termen-umbrelă folosit de englezi pentru a desemna ansamblul de credințe îmbrățișat de populația subcontinentului indian, cu origine în religia Vedelor.

Vedele sunt textele sacre ale arienilor, care au supus civilizațiile Mohenjo Daro și Harappa. Deosebim două sensuri ale termenului: cel restrâns, în care sub incidența Vedelor cad cele patru texte canonice, cele patru *Vede stricto sensu*¹, și cel larg, unde la *Vedele* canonice se adaugă comentariile succesive: *Brahmanele*², *Aranyaka*³, *Upanișadele*⁴ și unele *Sutre*⁵. Aceste texte, fie că ne referim la *Vedele* tradiționale, fie la scrierile asociate, constituie temelia buchetului de religii, secte și credințe care au înflorit de-a lungul timpului pe teritoriul Indiei de astăzi. Iar moștenirea lor filosofică a influențat, indirect (prin medierea

lui Schopenhauer, de exemplu) sau direct (vezi popularitatea crescândă a practicilor yoga sau a budismului) mentalitatea și perspectiva filosofică a întregii culturi umane.

Termenul *veda* se traduce din sanscrită ca „înțelepciune” și provine de la protoindo-europeanul *uido*. Această rădăcină se va infiltra conștiințios în vocabularul abstract al limbilor europene, generând în

CA MULTE ALTE RELIGII, CEA VEDICĂ SE PREOCUPĂ DE SALVAREA CREDINCIOSULUI, EL FIIND ÎNSĂ OBLIGAT SĂ RESPECTE PRECEPTELE CARE DOMINĂ ORDINEA INTRADIVINĂ (*SATYA*) ȘI EXTRADIVINĂ (*RTA*).

greacă *eidos* – idee, în limbile romanice și slave verbele care privesc văzul – *vedere*, *videt'* și în cele germanice cuvintele care înseamnă, de asemenea, înțelepciune – *wisdom*, *weisheit* (engl., respectiv germ.). Pentru credincioșii indieni există o diferență de fond între textele de inspirație divină (*șruti* – ascultate), cele pe care *rși-ii*⁶ le-au primit de la Divinitate, și textele de proveniență umană (*șmrti* – memorate), comentarii inferioare calitativ primelor. În acest sens, religia vedică este una a Legii, însă una care, în ciuda acestui caracter rigid, nu a încetat să zămislească interpretări teologice de o neasemuită bogăție și subtilitate.

Orientările teozofico-teurgice ale Indiei se deosebesc între ele în câteva aspecte importante, pe care le voi enumera în continuare. Religia vedică este una politeistă, care se dezvoltă odată cu trecerea timpului către un henoteism pronunțat, ce va facilita trecerea la monoteismul principiului cosmic Brahman⁷ al Vedantei⁸. Yoga, budismul, jainismul Samkhya și tantrismul sunt atee (cu excep-

ția unui Dumnezeu al yoghinilor, care servește mai mult ca obiect de concentrare decât ca divinitate plenipotențiară). Vedele pun accent pe statutul supunerii, ascultării, stratificării sociale. Budismul e egalitar, omul trebuie să tindă spre iluminare cu propriile-i eforturi, nu mai e nevoit să parcurgă un ineluctabil lanț de reîncarnări succesive, ci se poate sustrage acestei poveri, printr-un efort de salvare. Iluminarea se face, desigur, în comunitate (*samgha*), dar este accesibilă oricui, nu mai avem clasele inferioare (cum ar fi *pariah*) cărora le este refuzată mântuirea. Dacă tantrismul și mai ales doctrinele yoga includ complicate și epuizante tehnici de meditație și ascetism, religia Vedelor este profund ritualică, prin sacrificiu preotul mișcă mai departe roata lumii⁹. Sacrificiile se fac prin medierea încărcată de simbolism a lui Agni, zeu al focului¹⁰ și al discursului, care ocupă un loc central pe pedestalul panteonului hindus¹¹. Desigur, odată cu dezvoltarea a ceea ce numim filosofie speculativă, această interpretare de castă, această diviziune a muncii se va estompa, noile soluții escatologice devenind accesibile unor categorii din ce în ce mai largi.

O altă deosebire importantă se găsește la nivelul calității lumii. Pentru vedici, lumea este produsul *maya*, aceasta fiind inițial înțeleasă ca forță creatoare, emanație a lui Brahman, izvor care susține toate lucrurile, care conferă unitate prin multiplicitate și antinomie. Mai apoi, *maya* devine ceea ce o cunoaștem prin intermediul lui Schopenhauer – iluzie care cauzează *Avydia*¹² și care poate fi depășită prin meditație până când survine *Mokṣa*¹³. *Mokṣa* este o condiție ontologică nonprofană a sufletului și încheie cercul compus din *Avydia*, *Karman*¹⁴ și *Samsara*¹⁵. Ca multe alte religii, cea vedică se preocupă de salvarea credinciosului, el fiind însă obligat să respecte preceptele care domină ordinea intradivină (*Satya*) și extradivină (*Rta*).

Nu poate fi evidențiată suficient importanța primei Vede. Întrucât aceasta, ca și restul, datează dintr-o perioadă premergătoare scrisului, importanța transmișiei cu maximă fidelitate a textului se impune cu necesitate. În *RgVeda* sunt descrise tehnici de recitație și indicații esențiale atât pentru învățăcei, cât și pentru preoți. Filosofia începe acolo unde omul își recunoaște failibilitatea și un nou rol, brahmanul, este investit cu funcții apotropaice și cu puterea de a îndrepta eventualele greșeli comise în timpul ritualului. De acum înainte, între om și divinitate, în ciuda ritualului, începe să se caște un rift.

FILOSOFIA ÎNCEPE ACOLO UNDE OMUL ÎȘI RECUNOAȘTE FAILIBILITATEA ȘI UN NOU ROL

- ¹ *RgVeda* – tehnica recitării și prozodiei litanilor; *YajurVeda* – parametrii tehnici ai ritualurilor; *SamaVeda* – tehnica de „fredonare” a imnurilor; *AtharvaVeda* – funcție de corecție, protecție împotriva demonilor.
- ² Culegere de precepte, reguli liturgice, manual de exegeză a semnificației miturilor din Vede. *Brahmana* este teoria ritului ca acțiune ce repetă și reînnoiește actul creației primordiale, sacerdotul fiind, așadar, indispensabil bunei funcționări a universului.
- ³ Textele pădurii (sanskrită), tratarea cazurilor liturgice dificile, un fel de doctorat în Brahmana.
- ⁴ Comentarii filosofice la cele patru Vede, se discută în mod sistematic problemele specifice reflecției filosofice: natura universului, natura omului, scopul existenței umane, modele de conduită etc.
- ⁵ *Sutrelle* sunt forme aforistice de expunere a filosofiei postupanișadice, un soi de apoftegme care se disting prin concizie și prin capacitate ridicată de sinteză. Termenul vine din rădăcina sanscrită pentru *a coase* (primele culegeri de sutre erau efectiv cusute din frunze de palmieri) și este înrudit etimologic cu englezescul *sew*, rusescul *shyt'* și românescul *sutura*.
- ⁶ Înțelepții legendari ai religiei vedice, în număr de 7, a se vedea paralela cu *sofoii* Greciei antice.
- ⁷ Principiul, Unul, absolutul, nederminatul, transcendentul, infinitul, principiul generativ și realitate a realității la hinduși, cel din care vin și către care se întorc toate.
- ⁸ Literal, *Sfârșitul Vedelor*. Școală filosofică ce duce mai departe ideile din Upanișade, ale cărei texte fundamentale sunt.
- ⁹ Lumea hindușilor este ciclică, abia la iranieni și mai ales la evrei se trece la concepția unui timp liniar, care va schimba radical percepția escatologică a sacralului.
- ¹⁰ A se vedea înrudirea etimologică cu lexemele *ignis* (lat.) și *ogon'* (rus.).
- ¹¹ Sacrificiile asociate cu templele, amplasament, arhitectură și comportament se numesc agamice și în ele recunoaștem precursorii practicilor tantrice, care vor ajunge să privească însuși corpul uman ca pe un templu. În *Kamasutra*, de exemplu, femeia este considerată templu, iar bărbatul – preotul care oficiază riturile sacre. Departe această frumoasă metaforă de prezenta devalorizare a iubirii în societatea actuală...
- ¹² Stare de ignoranță, cauză, împreună cu *Maya* a lumii spațio-temporale și a dualismului corp-suflet, principala cauză a reîncarnării.
- ¹³ Eliberarea. Echivalentul ei budist este Nirvana.
- ¹⁴ Act moral cu repercusiune asupra făptașului.
- ¹⁵ Transmigrația, fluxul continuu al conștiinței, rătăcirea sufletului până la o eventuală reîncarnare.